

МОБИЛНОСТА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО – КОНЦЕПТ ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ОБРАЗОВНИТЕ КАПАЦИТЕТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Марија Тофовиќ-Камилова

*Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филозофски факултет - Скопје,
Институт за педагогија, Република Македонија
marijatof@fzf.ukim.edu.mk*

Елизабета Томевска-Илиевска

*Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филозофски факултет - Скопје,
Институт за педагогија, Република Македонија
beti@fzf.ukim.edu.mk*

Дарко Димитров

*Национална Агенција за европски образовни програми и мобилност,
Скопје, Р. Македонија,
d.dimitrov@na.org.mk*

УДК: 37.014.5(497.7)“2007/2013“

Апстракт

Во трудот се третира една интересна, современа и недоволно проучувана појава во македонскиот образовен систем. Станува збор за систематски и организирани практики, со релативно посовремен датум, со кои во најгенерални рамки нашето образование во ôд се приближува кон европскиот образовен простор.

Во трудот се дава своевиден пресек на образовните определби од ваков карактер кои се реализирале во периодот од 2007 до 2013 година. Притоа евидентно е дека воведувањето и имплементацијата на многубројни Европски програми и иницијативи се насочени кон осовременување на македонскиот образовен систем, следење на современите развојни тенденции во образованието во Европа и подигнување на квалитетот на личниот и професионален развој на поединецот, како и зајакнување на институционалните капацитети во сферата на образовните политики. Искуствата од спроведувањето на овие програми ќе резултираат со унапредување на образовните политики и развој на нови образовни стратегии во Република Македонија.

Клучни зборови: *образовна мобилност, Европски образовни програми, образовна политика, образовни капацитети*

Образованието е основа за социјална трансформација на општеството. Тоа е своевиден двигател на демократизацијата и развојот на граѓанското општество. Непобитно е неговото влијание врз економскиот развој, мобилноста на работната сила, како и можноста за интеграција во меѓународните економски текови. Европските програми за образование и обука имаат тенденција за унапредување на образованието, кое ќе ја зајакне одржливоста на економскиот развој. Крајната придобивка е ефектуирање на процесот за креирање повеќе и подобри работни

места и поголема социјална кохезија, односно ќе води кон општество базирано на знаење.

Мобилноста на корисниците на програмите овозможува размена на искуства и знаења, добри практики, стекнување на нови знаења и развивање на вештини. Мобилноста - третирана како современа потреба подразбира широка отвореност за комуникација и креирање на мрежи на европско ниво во насока на унапредување на општествата. Сето ова ќе придонесе за создавање на курентна работна сила во Република Македонија. Учеството на Република Македонија во образовните програми на Европската унија претставува значајна поддршка на евроинтеграциските процеси и ја отсликува македонската перспектива кон ЕУ.

Националната агенција за европски образовни програми и мобилноста е во функција на унапредување на македонскиот образовен систем, промовирање на активно граѓанство на младите, создавање на подобри можности за сите и подигнување на квалитетот на животот. Агенцијата имплементира Европски програми и иницијативи во сферата на образованието, кои водат кон зајакнување на личниот, професионалниот и институционалниот развој. Организираното и систематско партиципирање во обуките и проектите водат кон излези кои се клучни за трансформацијата на македонскиот образовен систем.

Ставена во образовен контекст, мобилноста подразбира минување на одреден временски период во друга земја за студирање, стекнување на работно искуство и секаков вид на учење - настава или активност за обука, како и административна активност, соодветно поддржана со подготвителни курсеви или курсеви за усовршување на јазикот на земјата домаќин или на работниот јазик.

Европските политики во образованието се темелат на повеќе стратешки документи, кои ги носи Советот на Европската унија. Како значаен клучен документ од доменот на Европските политики за образование, претставува работната програма „Образование и обука 2010“, која во контекст на Лисабонската стратегија првпат воспоставува солидна рамка за европска соработка на полето на образованието и обуката.

Копенхашкиот процес и иницијативите во контекст на Болоњскиот процес доведоа до остварување на значителен напредок во поддршка на националните реформи на доживотно учење, модернизација на високото образование и развој на заеднички европски инструменти кои промовираат квалитет, транспарентност и мобилност.

Европската унија со цел да ја оствари амбицијата да стане најконкурентна и најдинамична економија во светот, ја усвои и новата стратешка рамка за европска соработка во образованието и обуката, којашто претставува надградба на работната програма „Образование и обука 2010“.

„Образование и обука 2020“, опфаќа заеднички стратешки цели на Унијата вклучувајќи и сет на принципи за остварување на овие цели. Таа содржи и заеднички работни методи со определени приоритетни сфери за секој периодичен работен циклус.

Новата стратешка рамка за европска соработка во образованието и обуката „Образование и обука 2020“, особено се фокусира на четири стратешки цели:

- доживотното учење и мобилност да станат реалност;
- подобрување на квалитетот и ефикасноста на образованието и обуката;

- промовирање на рамноправност, социјална кохезија и активно граѓанство;
- зајакнување на креативноста и иновацијата, вклучувајќи претприемништво на сите нивоа на образование и обука“.

Врз основа на клучните документи, генералните цели и стратешките цели содржани во нив, Европската унија во 2006 година создава програма на заедницата во областа на доживотното учење – Lifelong Learning Programme.

Во периодот од 2007 до крајот на 2013 година водечка програма на Европската унија во областа на образованието и обуката е програмата *Доживотно учење*, која се имплементира од страна на Европската комисија. На национално ниво управувањето со оваа програма е доделено на Национални агенции коишто се формираат во земјите учеснички.

Станува збор за програма која интегрира повеќе иницијативи за образование и обука. Програмата *Доживотно учење* е поделена на четири секторски програми и четири трансверзални програми. Во однос на структурата, програмата *Доживотно учење* содржи таканаречени секторски потпрограми, кои се фокусирани на различни системи на образование: *Коменуус* за училишта; *Еразмус* за високо образование; *Леонардо да Винчи* за стручно образование и обука и *Грундвиг* за образование за возрасни.

Генерална цел на програмата *Доживотно учење* е да се поттикне меѓусебната размена, соработка и мобилност помеѓу системите за образование и обука за да претставуваат референца за светски квалитет. Од неа произлегуваат и следните конкретни цели: придонесување во развојот на квалитетно доживотно учење и промовирање високи остварувања, иновативност и европска димензија во системите и практиките на терен; поддршка во реализацијата на Европската област за доживотно учење; зајакнување на квалитетот, атрактивноста и пристапноста на можностите за доживотно учење, кои се на располагање во земјите-членки; зголемување на ефикасноста на доживотното учење за социјалната кохезија, активното граѓанство, меѓукултурниот дијалог, родовата рамноправност и личната исполнетост; промоција на креативност, конкурентност, можности за вработување и развој на претприемачки дух; зголемена партиципација во доживотното учење, вклучувајќи ги и ранливите групи; поддршка и развој на иновациски содржини базирани на ИКТ, услуги, педагогија и практики за доживотно учење; ефектуирање на резултатите, иновациските продукти и процесите, како и да се разменуваат добри практики во полето кое е опфатено со Програмата за доживотно учење за да се подобри квалитетот на образованието и обученоста.

Програмата *Доживотно учење* условува поседување основни вештини, како: подготвеностдасеучествуваидасепродолжисопроцесотнаучењеидасеорганизира личен образовен просперитет. Основните вештини од типот на доописменување и ИКТ вештини се потребни со цел учество, добивање и асимилирање на новото знаење и вештини. Јазичните вештини и мултикултурниот концепт стануваат се поважни на европскиот пазар на труд и во европското општество составено од различни традиции и култури. Училишното образование се соочува со предизвикот да ги обезбеди овие основни вештини и да им овозможи на младите добар почеток во кариерата на доживотно учење. Секторската програма *Коменуус* излегува во пресрет на образовните потреби на учениците, наставниците и другиот воспитно-образовен кадар во предучилишното, основното и средното општо образование во

Европа. Таа ги поддржува наставниците и ги подготвува младите луѓе да бидат компетентни да започнат живот полн со можности за развивање, учење и растење.

Целната насоченост на *Коменцус* дава можности за зајакнување на образовните капацитети во Република Македонија, меѓу другото и преку процесот на мобилноста на релевантните субјекти. Придобивката од ова се согледува преку зајакнување и зголемување на бројот на партнерства помеѓу училиштата од земји-членки, со најмалку три милиони ученици кои учествуваат во заеднички образовни активности до 2013 година, со подобрување на квалитетот и европската димензија во образовниот процес, како и преку осовременување на педагошките пристапи и менаџментот на училиштата. Приоритетните полиња на програмата *Коменцус* се фокусираат на мотивацијата за учење и осовременување на методите за учење, подобрување на процесот на учење на јазици, зголемување/подобрување на писменоста, презентирање на науката како атрактивно поле, поддршка на претприемништвото, поддршка на креативноста и иновацијата. Од посебен интерес на Програмата се дигиталните едукативни содржини и сервиси, менаџментот на училиштата, насочувањето кон социо-економски предизвици и намалување на бројот на лица кои предвремено го напуштаат образовниот процес, учество во спортски активности, учење во разнообразни групи на ученици и поттикнување на раното учење.

Низ програмата *Коменцус* се реализираат активности кои промовираат мобилност на релевантни субјекти од целните групи. Активностите поврзани со колегите и образовните институции од другите европски земји даваат можности за одржливост и зајакнување на образовните капацитети преку креирање на поголеми проекти како одговор на нивните заеднички потреби. За таа цел во Р. Македонија се спроведени акциите: Подготвителни посети и Обука на работно место.

Програмата *Леонардо да Винчи* овозможува соработка во полето на стручното образование и обука. Основни цели на *Леонардо да Винчи* се првенствено овозможување на организациите кои се поврзани со стручното образование и обука да соработуваат со европски партнери, да вршат размена на најдобрите практики, да ја зголемат стручноста на нивниот кадар, ученици, вработени итн. Затоа и ги поддржува напорите да се направи стручното образование попривлекно за младите луѓе.

Стручното образование и обука претставува дел од образовниот систем кој обезбедува индивидуален развој на личноста преку стекнување знаења и развивање компетенции кои се неопходни за вклучување на пазарот на трудот или за продолжување на образованието. Во суштина, стручното образование и обука ги подобрува способностите за вработување и го помага учењето низ животот, обезбедувајќи вештини и знаење за работа.

Акциите на оваа Програма го отвораат процесот за вработување на учесниците на интернационално ниво, во сè повеќе поврзаниот свет каде што „мобилноста, флексибилноста, јазичните способности и интернационалното искуство“ можат да им помогнат на оние кои бараат вработување на пазарот на трудот. Целната поставеност на Програмата овозможува поддршка на учесниците во обука и во понатамошна обука и употреба на знаењето, а со тоа стекнатите способности и квалификации да го поддржат личниот развој. Како наредна општа цел се издвојува можноста за подобрување на квалитетот и поддршка на иновациите во стручното образование и обука во институциите. Сето тоа ја засилува атрактивноста на

стручното образование и обука, мобилноста на вработените, професионалците, учениците и да ја поддржи мобилноста на практикантите (стажанти), што впрочем е трета значајна програмска цел. Како посебно значајна оперативна цел на *Леонардо да Винчи* се издвојува поддршката на транспарентноста и признавањето на квалификациите и знаењата, вклучувајќи ги и оние кои се здобиени преку неформално и информално учење. Секоја јавна и приватна организација, која е вклучена во стручното образование и обука и која е легално регистрирана, може да аплицира за грант за Подготвителна посета и Мобилност во една од државите-учеснички.

Во Република Македонија во рамките на оваа програма се реализираат следните акции:

- Подготвителни посети;
- Почетна стручна обука;
- Лица на пазарот на трудот и
- Професионалци во стручно образование и обука.

Леонардо да Винчи мобилноста е фокусирана на растот на квалитетот и значењето на Стручното образование и обука (ВЕТ) низ Европа. Ова претставува одлична можност за организациите вклучени во ВЕТ да изградат Европски партнерства, да ја зголемат стручноста на своите вработени и да развијат вештини кај учениците.

Постапката за мобилност има цел да ја подобри способноста на работната сила во Македонија преку низа проектни активности. Преку мобилноста на практиканти или луѓе на пазарот на трудот во друга европска земја на работна позиција, се овозможува да стекнат реално искуство и способности при вработувањето. ВЕТ-професионалците исто така можат да учествуваат во привремени престои со цел да учат од нивните колеги во други европски земји, а потоа во својата земја да ги пренесат новостекнатите искуства.

„Програмата *Еразмус*, промовирана од страна на Европската комисија во 1987 година, се дефинира како програма која ја поттикнува мобилноста на студентите и на наставните кадри и Европската соработка, вклучувајќи високообразовни институции и други клучни актери во економијата базирана на знаење. Од 2007 година програмата *Еразмус* е вклучена во програмата *Доживотно учење* на Европската комисија. Учество во програмата *Еразмус* подразбира исполнување на низа критериуми. Најважните критериуми се отворање на Национална агенција која ќе биде одговорна за децентрализирано управување со програмата на национално ниво, како и отворање на Еразмус-канцеларии на универзитетско ниво. Понатаму за да можат да користат средства од *Еразмус*, заинтересираните високообразовни институции од Р. Македонија треба да аплицираат и да станат носители на Еразмус универзитетска повелба“.

Потпрограмата *Еразмус* овозможува различни можности за образование, обука, настава, меѓународна соработка и развој на меѓународни проекти и иницијативи. Целта на програмата е да промовира меѓународна соработка на лица и да ја зголеми соработката помеѓу различните институции вклучени во високото образование во Европа.

Акции на програмата *Еразмус* кои ги имплементираат Националните агенции се: мобилност на студенти - *Еразмус* како европска програма за соработка во полето на високото образование овозможува студентите да поминат дел од нивните студии или практична работа во некоја од земјите кои учествуваат во Програмата (мобилност од Р. Македонија може да се оствари единствено кон некоја од земјите- членки на Европската унија); мобилност на наставен кадар - програмата *Еразмус* за наставниот кадар од високообразовните институции дава можност за наставен ангажман во Еразмус партнерска институција.

Секторската програма *Грундвиг* обработува теми од областа на општото образование за возрасни. Воголасност со актуелните случувања, потребите за учење, демографските трендови и социо-економските услови во Европа, потпрограмата своето поле на дејствување го насочува кон: подобрување на позицијата на пазарот на трудот (нови квалификации за нови работни места и нови квалификации за старите работни места) и квалитетно исполнување на слободното време и активно стареење. Остварувањето на програмската мисија се остварува преку поттикнување на мобилноста и соработката во областа на образованието за возрасни во цела Европа, преку поддршка на лицата од чувствителни и маргинализирани социјални групи, постари лица и тие кои предвремено го напуштиле образованието. Поддршката за развојот на иновациjsки практики и нивен трансфер, развојот на иновациjsки ИКТ-содржини, услуги, педагошки методи и практика за доживотно учење, се исто така основни програмски приоритети. Целни групи се сите субјекти и институции чии потреби кореспондираат со содржините и активностите на програмата.

Република Македонија развива национална политика во областа на образованието и обуката. Еден од приоритетите е интензивирањето на образовната мобилност со сето значење кое го има во однос на компатибилноста со современите европски образовни трендови и приклучување кон европскиот образовен простор.

На национално ниво политиките во образованието се темелат на стратешки документи кои имаат за цел да ги постават правците по кои треба да се движи образовниот систем и образовните политики. Националната програма за развој на образованието 2005 – 2015 година е насочена кон ефикасни интервенции во следните стратешки области: образование за сите – обезбедување на образовна рамноправност, унапредување на културата на живеење, зголемување на социјалната партиципација, зголемување на образовната, културната и економската компетентност на македонското општество, како и засилување и унапредување на меѓународната соработка и управување со промените. Европската димензија и потребата од мобилност се вградува и во Националната стратегија за стручно образование и обука во контекст на Доживотното учење 2013-2020 година.

Доколку се анализираат основните цели на стратешките документи за образование и обука на Република Македонија, се маркира дека нивните определби во голема мера се компатибилни со целите на европските политики, но и со програмата за Доживотно учење 2007-2013 година.

Оттука произлегува констатацијата дека зајакнувањето на образовните капацитети во Република Македонија во голем степен е условено од користењето на европските програми за образование и обука, Доживотно учење и консеквентно новата програма за образование, обука, млади и спорт програмата Еразмус плус 2014-2020.

Користена литература

1. Aspin, D.N., Chapman, J.D. (2007) Values Education and Lifelong Learning: Principles, Policies, Programmes, Springer, America.
2. Communication from the Commission - Making a European Area of Lifelong Learning a Reality - Brussels, 21.11.2001, COM(2001) 678 final.
3. DECISION No 1720/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 15 November 2006 establishing an action programme in the field of lifelong learning.
4. Dominic, O. (2011) Mapping Mobility in European Higher Education, DAAD, Germany.
5. Извештај за напредокот на Република Македонија за 2013 година.
6. Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing countries, World Bank report 2003.
7. Матрица на цели и активности, Поглавје 3.26 - Образование и култура, Национална програма за усвојување на правото на Европската унија, Ревизија 2014, (2013) Скопје: Влада на Република Македонија, Секретаријат за европски прашања.
8. Националната стратегија за стручно образование и обука во контекст на доживотното учење 2013-2020 година. (2013) Скопје: Министерството за образование и наука, Подготвена со поддршка на Европската фондација за обука (ETF).
9. Национална програма за развој на образованието во Република Македонија: 2005 – 2015, (2005) Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.
10. Национална програма за усвојување на правото на Европската унија, Ревизија 2014 – 2016, (2013) Скопје: Влада на Република Македонија, Секретаријат за Европски прашања.
11. Óhidy, A. (2008) Lifelong Learning: Interpretations of an Education Policy in Europe, VSR Research, Germany.
12. Програма Доживотно учење, Водич за национални агенции, (2010), Интерен документ.
13. Службен весник на Европската унија 2009/ц119/02 (ET2020)
14. Toman, N., Osborne, M., Houston, M. (2007) The Pedagogy of Lifelong Learning: Understanding Effective Teaching and learning in diverse contexts, Routledge http://eacea.ec.europa.eu/llp/about_llp/about_llp_en.php
http://eacea.ec.europa.eu/llp/comenius/comenius_en.php
http://eacea.ec.europa.eu/llp/leonardo/leonardo_da_vinci_en.php
http://eacea.ec.europa.eu/llp/grundtvig/grundtvig_en.php
http://eacea.ec.europa.eu/llp/erasmus/erasmus_en.php
http://eacea.ec.europa.eu/llp/results_projects/statistics_en.php
http://ec.europa.eu/education/index_en.htm
http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm
<http://www.cedefop.europa.eu/EN/Index.aspx>
www.na.org.mk